

Fabian Hajduk*

FUNKCJE SPORTU. WYBRANE PROBLEMY

Sport jako rodzaj praktyki społecznej przyczynił się do zróżnicowania zawodowej struktury społeczeństwa. Wyodrębniły się nowe zawody lub nowe specjalizacje zawodowe (lekarz sportowy, psycholog sportu) i nowe dyscypliny nauki (socjologia sportu, marketing w sporcie). Architektura obiektów sportowych stała się znakiem firmowym społeczności miast. Sport jest rodzajem praktyki społecznej, która stwarza szansę małym państwom dystansowania większych we współzawodnictwie, co jest nieosiągalne dla nich w innych dziedzinach praktyki społecznej. Sport stwarza możliwości osiągania sukcesu młodym ludziom niezależnie od ich społecznej genealogii. Dostarcza to wielu problemów badawczych socjologii sportu. Są też inne funkcje, o których traktuje ten artykuł.

Definicji funkcji jest wiele, nieliczne z nich dają się stosować w języku więcej niż jednej dyscypliny nauki. Wśród bardziej uniwersalnych znaleźć można taką: „Dany element »pełni« określoną funkcję wobec całości, do której należy, gdy mniej więcej jednostajne funkcjonowanie tego elementu rozpatrujemy, ze względu na znaczenie jakie ma ono dla funkcjonowania całości”, autorstwa Jana Zieleniewskiego (1969, s. 398). Ową całością może być społeczeństwo, społeczność terytorialna, instytucja itp., a sport będzie wyraźnie wyodrębnionym elementem, którego funkcje są prawdopodobnie różne, tak jak odmienne są owe całości.

Odnosząc tę definicję do sportu, warto uzupełnić ją o znaczenie metaforyczne zespołu aktywności ludzkich, polegających na wykazaniu przewagi nad współuczestnikami rywalizacji, który to proces zachodzi wedle reguł znanych obu stronom przed jej podjęciem. W ten sposób uzyskujemy możliwość rozpatrywania sportu jako rodzaju praktyki społecznej, bez analizy jego faktycznej roli sprawczej, powstałej z tytułu społecznego zaistnienia i unormowania na gruncie formalno-prawnym.

„Sport to świadoma i dobrowolna działalność człowieka, podejmowana głównie dla zaspokojenia potrzeb zabawy, popisu i walki, a także wewnętrznego doskonalenia się w drodze systematycznego rozwoju cech fizycznych, umysłowych i wolicjonalnych” (Waśkowski 2007, s. 16).

***Fabian Hajduk** – mgr, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa, Poznań.

Sport jako rodzaj aktywności fizycznej nie jest zjawiskiem unikatowym w świecie przyrody. Istnieje bowiem u wielu gatunków zwierząt jako rodzaj aktywności przygotowawczej do życia w stadzie bądź jako stadium rozwoju fizycznego osobnika i służy jego przygotowaniu do wyzwań stawianych przez środowisko, w jakim przyjdzie mu żyć po wyjściu spod opieki rodzicielskiej. Ludzie również uprawiali sport jako czynności przygotowujące do przyszłej sprawności w utrzymywaniu się przy życiu, lecz wraz z rozwojem ewolucyjnym przedłożyli walor rozrywkowy nad to znaczenie. Proces zmiany funkcji miał swoje punkty zwrotne, lecz w całej historii rodzaju ludzkiego można wydzielić okresy niemal jednolitego znaczenia sportu dla całego gatunku ludzkiego.

Aktywność fizyczna wyróżniała gatunek *homo sapiens* od początku istnienia i uzyskania samoświadomości w stopniu pozwalającym ocenić własną sprawność i okoliczności, w jakich jej wysoki poziom jest przydatny. Czasy, gdy gatunek ludzki prowadził koczowniczy tryb życia, podążając za zwierzyzną łowną, wykształciły umiejętność wykorzystywania atutów dwunożności i wyprostowanej postawy, dzięki czemu człowiek posiadał zdolności pozwalające mu zyskiwać przewagę nad większymi i masywniejszymi przeciwnikami (zwykle ssakami niższego poziomu rozwoju). Polowanie na zwierzęta, oprócz dostarczania pożywienia, skór i kości, stało się rozrywką lub formą treningu dla młodych myśliwych, dopiero przygotowujących się do pełnienia odpowiedzialnych ról w ich dorosłym życiu. Ów krwawy sport pełnił zatem dla młodego człowieka rolę edukacyjną (rozwój „wiedzieć jak”), rozwojową (w procesie kształtowania cech indywidualnych), socjalizacyjną (polowanie w grupie) czy nawet rozrywkową (brak wykorzystania zdobyczy w użyteczny sposób).

Obecnie również urzęduje się polowania, lecz ich pierwotne znaczenie obejmuje znacznie mniejszy procent ludzkości, która posiada również alternatywy żywieniowe o niskim stopniu trudności pozyskania. Polowanie dla przyjemności bywa nazywane sportem, lecz bez dodatkowej roli „tradycji” nie miałoby racji bytu, odchodząc w przeszłość jako forma spędzania czasu wolnego.

Sport bez przemocy pojawił się prawdopodobnie w starożytnej Grecji wraz z zaistnieniem potrzeby rywalizacji między miastami o mierzalny prymat w obszarze etnicznego zasięgu starożytnych Greków (Press 1961). Miasta greckie miały bowiem okresy intensywnej rywalizacji militarnej oraz czas pokoju, w trakcie którego żołnierze nie posiadali możliwości wykazania umiejętności w sztuce wojennej. Sport mógł zatem zrodzić się z potrzeby podtrzymania cech fizycznych potrzebnych na polu walki, w razie zerwania pokoju. Tradycyjne u Greków przywiązanie do istot nadprzyrodzonych

wypełniało lukę znaczeniową, uzasadniając ówczesnie dostrzegalną intelektualną niesensowność rywalizacji sportowej potrzebą oddania czci bogom.

Sport wykazywał zatem wielość funkcji, spośród których na pierwszy plan wysuwała się aktywność mistyczno-religijna. Sport był u starożytnych Greków świętością również w takim znaczeniu, iż kobiety nie mogły go uprawiać ani oglądać rywalizacji mężczyzn. Niewiele mniej ważne było wykazanie przewagi nad kontrpartnerami (rywalizacja odbywała się praktycznie tylko w konkurencjach indywidualnych) z innych polis oraz osiąganie zwycięstwa jako cechy umownie kwalifikującej do wyższej kategorii społecznej we własnym mieście. Rywalizacja sportowa odbywała się w cyklu 4-letnim, który kończył się Igrzyskami, uznanymi przez Greków za czas świętego pokoju między rywalizującymi (również w działaniach wojennych) polis. Miasta w czasie igrzysk mogły zatem przegrupować armię, zmienić strategię działania, policzyć straty i szansę realizacji dalszych planów podboju – Igrzyska sportowe były doskonałą okazją do przesileni polityczno-wojskowych o odroczonym terminie wdrożenia.

Wraz z powstaniem Imperium Rzymskiego rola sportowców ograniczyła się do występowania w widowiskach zamkniętych (dla oligarchii, tzw. patrycjuszy) lub otwartych (bez kategorii uczestnictwa w roli widza), przy ograniczeniu jednoznaczności warunków odnoszenia zwycięstwa. Znaczenie religijne pozostawało w charakterze fasadowym, zaś nazwa Igrzysk przypadła widowiskom w dużym stopniu reżyserowanym. Rywalizacja sportowa przerodziła się w walkę o życie uczestników lub grup uczestników, o której wyniku decydował patron Igrzysk, komunikując swoją wolę wskazaniem kciuka. Zmagania odbywały się głównie między niewolnikami, jeńcami i mniejszościami aktualnie nie posiadającymi poparcia gremiów rządzących – zwycięstwo mogło oznaczać wolność, przywrócenie praw publicznych lub możliwość uczestnictwa w kolejnych zmaganiach, dających możliwość korzystania z przywilejów udzielanych przez władców.

Sport jako działalność zorganizowana, zinstytucjonalizowana pojawił się w XIX wieku, wraz z rozwojem rozgrywek drużynowych (pierwszy zarejestrowany związek sportowy – Football Assotiation, w 1863 w Wielkiej Brytanii) oraz pojedynków bokserskich. Odtąd sport stawał się polem rywalizacji o prymat nad przeciwnikiem, która to rywalizacja miała mieć ściśle określone ramy oraz arbitrów pilnujących przestrzegania zasad rozgrywek. To najważniejsza ze zmian, bowiem w czasach starożytnych nie miało znaczenia określenie reguł dodatkowych ponad zdefiniowanie warunków zwycięstwa. Dzięki skodyfikowaniu i zrównaniu szans podmiotów rywalizujących, sport stał się aktywnością zawodową, umożliwiając dotychczasowym amatorom przejście na zawodowstwo.

Intensywny rozwój zróżnicowania ludzkiej aktywności zawodowej w ostatnich trzech stuleciach zachodził także wśród sportowców. Pojawiły się nowe, liczne funkcje sportu, pozwalające na porównywanie poszczególnych dyscyplin między sobą oraz na porównywanie sportu z innymi rodzajami aktywności człowieka.

Funkcje, które rozumie się w socjologii jako „skutki wywołane przez działania czy zachowania się członków grupy, wywołane w szerszej zbiorowości bez względu na to, czy były one zamierzone, czy pożądanego” (Szczepański 1963, s. 148-149) można poddawać próbom usegmentowania znaczeniowego. Jednym z możliwych kryteriów typologii funkcji sportu jest określenie personalne kategorii uczestników rywalizacji sportowej, wedle ich podziału na kategorie funkcjonalne. Przyjmując ten schemat, stosunkowo łatwo można stwierdzić pokrywanie się lub rozłączność funkcji u poszczególnych grup uczestnictwa w sporcie. Poprzez wydzielenie odpowiednio zróżnicowanych grup, możemy uzyskać wyczerpującą listę funkcji, a następnie poddać ją próbie generalizacji w oparciu o inne kryteria.

1. Sportowcy amatorzy

Uczestnicy uprawiający dyscyplinę sportową bez pobierania z tego tytułu wynagrodzenia nie prezentują szerokiego spektrum wykorzystania sportu. W ich wykonaniu jest to forma spędzania czasu wolnego, połączona z wysiłkiem fizycznym. Sport uprawiany indywidualnie lub drużynowo daje dodatkowo satysfakcję z pokonania kontrpartnerów, ale też frustrację w przypadku porażki. Regularne uprawianie dyscypliny sportowej w stabilnym gronie znajomych pełni funkcję integracyjną i pozwala na zwiększenie możliwości porozumienia w zespołach zadaniowych w miejscu pracy. U amatorów dyscypliny sportowe mają rozróżnienie prestiżowe – tym wyższe znaczenie nieformalne zawodnika, im bardziej „elitarną” dyscyplinę uprawia. Do najbardziej prestiżotwórczych zalicza się golf, tenis, squash, żeglarstwo oraz polo. Realizacji aspiracji podmiotowych ludzi sprzyja również uprawianie wspinaczki wysokogórskiej, base-jumpingu i wyścigów samochodowych – są to najbardziej kosztowne dyscypliny praktykowane przez amatorów.

2. Sportowcy zawodowi

Funkcja zapewnienia bytu oraz powiększania zasobów finansowych to jedna z głównych przyczyn umasowienia sportu zawodowego w społeczeństwach postindustrialnych. Przy stosunkowo niedługim czasie poświęcanym wyłącznie realizacji danej dyscypliny (codzienne treningi nie przekraczają w większości dyscyplin 3 godzin, przy zawodach trwających rzadko ponad 2,5 godziny, odbywających się do 4 razy w tygodniu), osiągają wysoki dochód, nieporównywalny nakładem czasu pracy do większości prac etatowych. Spor-

towiec może również nabywać (w praktyce własnej, jak i na kursach trenerskich) wiedzę o własnej dyscyplinie sportu, by po zakończeniu kariery przekazać ją podopiecznym w roli trenera. Sportowcy kreowani na gwiazdy pełnią funkcję celebrytów, pozwalając na egzystencję mediom zajmującym się pobieżnym opisem dokonań ludzi ekranu TV czy monitora komputerowego, jak również zorganizowanym i rozproszonym grupom fanów własnych i drużyn, które aktualnie reprezentują. Zawodnicy deklarujący przywiązanie do barw klubowych stają się nierzadko wzorem dla młodzieży oraz kluczowym sprawcą promocji klubu (lub nawet całej dyscypliny sportu) w rejonie właściwym oddziaływaniu czynników promocji. Kontrowersje wywołuje określenie stopnia zdrowotności sportu. Uprawianie poszczególnych dyscyplin sprzyja bowiem zespołowi urazów (np. u zapaśników w stylu klasycznym częste są kontuzje małżowin usznych, zaś u ciężarowców urazy stawów). Nie można również jednoznacznie stwierdzić, iż uprawianie sportu bezkontuzyjnego jednoznacznie pozytywnie wpływa na zdrowotność organizmu sportowca. Są bowiem zawodnicy nabywający poprzez sport takich chorób, jak cukrzyca typu I, białaczka, astma, skolioza, zwyrodnienia mięśniowe i ścięgnowe oraz otyłość (to ostatnie dotyczy zwłaszcza dyscyplin siłowych u kobiet). Sportowiec zawodowy może być testerem rozwiązań technicznych w swojej dyscyplinie sportu, sprzyjać rozwojowi badań naukowych nad efektami określonego rodzaju treningu sportowego lub napisać biografię – monografię, dającą mu dodatkowe dochody w trakcie lub po zakończeniu kariery (Platini 1990, Lubański, Słowiński 2008). Sportowiec odnoszący sukcesy jest dobrym nośnikiem reklamy, również reklamy społecznej, przynoszącej zmianę w społecznym postrzeganiu „wykluczonych”, dotąd nie znajdujących satysfakcjonującej uwagi bądź zrozumienia w opinii publicznej. Sportowiec zawodowy reprezentujący swój kraj pełni funkcję potwierdzania przewagi nad reprezentantami innych krajów, co nabiera szczególnego znaczenia w grach zespołowych. Sport zawodowy przyczynił się do wyodrębnienia nowych zawodów lub nowych ról zawodowych (Doktór 2005).

3. Organizatorzy rozgrywek sportowych

Realizacja funkcji organizacyjnych zawodów sportowych tworzy grupy symbiotyczne (działacze społeczni) lub asymbiotyczne (działacze etatowi, menedżerowie zawodników) ze sportowcami. Ich rola sprowadza się do działań formalno-organizatorskich, zdejmujących z zawodników konieczność zadbania o bazę sportową i treningową, umożliwiającą właściwe przygotowanie do zawodów. Zaplecze organizacyjne bardzo często stanowi istotną barierę w rozwoju zawodniczym sportowca, zarówno ze względu na jego przygotowanie techniczne (warunki startowe), merytoryczne (wiedza trenera, rozplanowanie cyklu przygotowawczego) i moralne (słowność działaczy, warunki

wynegocjowane przez menedżera) (Ryba 2004). Ze względu na te trudności, sportowcy powołują organizacje zajmujące się reprezentowaniem własnych interesów na forum związków sportowych, a także wobec działaczy zespołu organizacyjnego.

4. Trenerzy

Trenerzy pojawili się wraz z profesjonalizacją sportu i szukaniem sposobów na uzyskanie przewagi konkurencyjnej nad kontrpartnerem. Wydzielanie ich działalności zawodowej oparte było o przekonanie, iż zrzeczenie zawodników i działaczy (zwykle w formie klubu sportowego) jest w stanie własną działalnością wypracować zysk, pozwalający na opłacenie pracownika odpowiedzialnego za przygotowanie drużyny bądź zawodnika do rywalizacji sportowej (Lozano 2008, s. 149 i następne). Trener posiada wąski zakres obowiązków, lecz z tytułu ich realizacji ponosi największą odpowiedzialność za wynik sportowy, zwłaszcza w sportach zespołowych. Trener jest jednocześnie najbardziej ograniczoną mobilnie osobą w trakcie zawodów sportowych. Podczas, gdy kibice mają do dyspozycji trybuny, zawodnicy plac rywalizacji, trenerzy ograniczeni są do przemieszczania się po powierzchni zwykle nie przekraczającej 15m². W niektórych dyscyplinach trenerzy są niemalże unieruchomieni (skoki narciarskie). Jest to wymóg regulaminowy dyscyplin sportowych, którego nieprzestrzeganie skutkować może odesłaniem trenera poza obszar zasięgu wzrokowego zawodów. Jednocześnie to trener jest jedyną osobą niebędącą na placu zmagani sportowych, których uwagi wiążące zawodnicy zobowiązują się przestrzegać zarówno podczas zawodów, jak i w okresie przygotowawczym. Funkcja trenera podlega stosunkowo największemu zróżnicowaniu w poszczególnych dyscyplinach sportu – w lekkoatletyce trener przekazuje zawodnikom swoje uwagi tylko na podstawie własnej obserwacji wzrokowej, zaś w futbolu amerykańskim czy Formule 1, na podstawie wyliczeń komputerów i statystyk otrzymywanych na bieżąco od współpracowników. Aktywność słowna i gestykulacja trenera w trakcie zawodów jest zwykle pochodną jego medialnej odpowiedzialności za postawę zespołu bądź zawodnika – zwykle największą aktywność wykazują w przypadku niekorzystnego rezultatu występującego w trakcie zmagani.

5. Organizacje medyczno-farmaceutyczne dyscypliny sportowej

Lekarze sportowi wykonują swój zawód, będąc pracownikami etatowymi klubów sportowych, ośrodków sportowych lub związków i federacji sportowych. Lekarze mogą pełnić również funkcję lekarza zawodów, wynikłą ze świadczenia usług publicznemu pracodawcy (pogotowie ratunkowe, ratownictwo medyczne). Szczególną (niespotykaną nigdzie indziej, poza rolą biegłych sądowych) funkcję pełnią farmakolodzy, testujący próbki organicz-

ne sportowców z intencją wykrycia substancji zakazanych reprezentantom poszczególnych dyscyplin sportowych. Komisje antydopingowe jako jedyne posiadają możliwość weryfikacji wyników sportowych długo po zakończeniu zmagania zawodników – są jedynym gremium, dającym podstawy do anulowania (przez federacje sportowe) wszystkich wyników sportowca, u którego wykryto wieloletnie stosowanie dopingu. W sporcie niepełnosprawnych lekarze orzekają o kategorii niepełnosprawności dopuszczającej, dyskwalifikującej lub zabraniającej współzawodniczenia w dyscyplinie sportowej. Przepisy dopuszczające sport wyczynowy niepełnosprawnych określają rodzaj i stopień niepełnosprawności kwalifikujący do jej uprawiania. Farmaceuci i laboranci medyczni rekomendują federacji sportowej (jak również klubowi, zespołowi czy zawodnikowi) środki medycznego wsparcia do użytku w konkretnej dyscyplinie sportowej. Środki zaś są produkowane przez farmakologów i służą zarówno zwiększaniu cechy fizjologicznej, istotnej w danej dyscyplinie sportu, jak również omijaniu kontroli antydopingowej poprzez stosowanie substancji maskujących używanie środków dopingujących.

6. Wsparcie techniczne dyscypliny sportowej

Uprawianie sportu w XIX wieku nie wiązało się z zaistnieniem dodatkowej gałęzi działalności przemysłowej na rzecz sportowej rywalizacji. Zawodnicy ubierali się w aktualnie modne stroje, używali sprzętu robionego chałupniczo, zaś areny sportowe rzadko stanowiły cokolwiek więcej niż wał ziemny wokół placu gry. Dopiero umasowienie i wzrost znaczenia ekonomicznego sportu spowodowały pojawienie się działalności przemysłowej, realizującej zamówienia na rzecz sportu. Z upływem czasu sport przejął od wojska rolę składającego największą ilość zamówień na nowe rozwiązania techniczne, zarówno sprzętowe, jak i odzieżowe. Odzież sportowa musiała być wygodna (nie krępująca ruchów, a zarazem dopasowana do kształtu ciała), lekka, wytrzymała i zapewniająca ochronę fizyczną właściwą kontuzjogenności danej dyscypliny. Produkcja sprzętu sportowego, zarówno w postaci piłek, jak i urządzeń do pielęgnacji placu zmagania sportowców stała się źródłem utrzymania pracowników i obszarem znaczącego postępu technicznego w ramach rynkowej rywalizacji producentów. Osobnym zagadnieniem jest tworzenie zaawansowanych produktów tylko na potrzeby sportu, co zachodzi w przypadku rywalizacji z udziałem pojazdów silnikowych. W przypadku Formuły 1 nowe rozwiązania techniczne (wprowadzane nawet kilkakrotnie w ciągu jednego roku) przyczyniają się później do wykorzystania konkretnego odkrycia aerodynamicznego i elektronicznego w masowej produkcji samochodów.

7. Sędziowie sportowi

Grupa arbitrów najdłużej broniła się przed pełnym uzawodowieniem, dopóki nie okazało się, iż ilość zawodów sportowych oraz konieczność zapewnienia osób gwarantujących ich prawidłowy przebieg uniemożliwia sędziom pracę zawodową w innym zawodzie. Ich funkcję można zawrzeć w tworzeniu wzorcotwórczej roli sportu jako praktyki wymagającej przestrzegania reguł i przepisów.

8. Dziennikarze sportowi

Na czas wielkich imprez (okazjonalnie również w dniu sportowych triumfów i tragedii różnego rzędu) redaktorzy sportowi dostają swoje kolumny na pierwszych stronach gazet. Wykorzystują ten czas na promocję określonej dyscypliny sportu bądź na wyszukanie ciekawostek, krytykę albo pochwałę formy i wyników zawodników z krajów właściwych miejscu publikacji. Podstawowa działalność dziennikarza sportowego to praca zarobkowa, dodatkowo nie sposób określić jednoznacznie (Ostrowski 2003). Istnienie redakcji sportowych oraz programów sportowych komentowanych i relacjonowanych przez dziennikarzy przyczynia się do zwiększenia pozycji konkurencyjnej określonych mediów. To z kolei pomaga im w zdobyciu i utrzymaniu czytelnika/słuchacza/widza i uszczegółowieniu oferty reklamowej dla domów mediowych i ogłoszeniodawców.

9. Kibice na stadionie

Wedle Artura Zawadzkiego (2004, s. 219) kibice stadionowi dzielą się na pikników i wyznawców. Ci pierwsi pełnią funkcję zwiększania dochodowości organizacji zawodów sportowych poprzez fakt wykupienia biletów i zaopatrzenia się w produkty żywnościowe na terenie obiektu sportowego. Dodatkowo mogą również zachęcać sportowców do podtrzymania/wzmożenia wysiłku na rzecz osiągnięcia satysfakcjonującego wyniku sportowego. Zapełniając hale i stadiony w komplecie dają pretekst do powiększania pojemności obiektów sportowych na czas następnych zawodów. Wraz z wydłużaniem czasu pobytu, stają się także inspiratorem zmian na lepsze w wyglądzie i funkcjonalności stadionu. Wyznawcy bardzo rzadko interesują się stanem infrastruktury gastronomicznej, tudzież dodatkową funkcjonalnością stadionu. W ich przekonaniu w trakcie pobytu na stadionie powinni zajmować się bezustannym dopingiem zawodników, dla których werbalnego wspomagania pojawili się na obiekcie sportowym. W ramach swojej misji realizują nie tylko bezpośrednie wspomaganie akrobacyjne zachowań swoich idoli, lecz również czynnie odpowiadają na analogiczne poczynania kibiców drużyny konkurencyjnej/innej grupy zawodników. Wyznawcy pełnią funkcję katalizatora nastrojów społecznych w odniesieniu do aktualnych wydarzeń w klu-

bie sportowym, federacji sportowej czy zdarzeń politycznych nagłaśnianych bądź wyciszanych w środkach masowego przekazu. Wyraz swoim poglądom dają zarówno poprzez wznoszone okrzyki, jak również niestosowanie się do regulaminu pobytu na obiekcie sportowym. Zachowania nieregulaminowe rzutują na odbiór medialny dyscypliny sportowej, mając również wpływ na przeżycia pikników na stadionie (Zawadzki 2004, s. 238). Inny podział kibiców opisuje Tomasz Sahaj (2007, s. 110-113).

10. Kibice śledzący zmagania za pośrednictwem środków masowego przekazu

Częściej niż w przypadku kibiców na stadionie, uczestnictwo w wydarzeniu sportowym może mieć charakter bierny lub dodatkowy (np. odbiór transmisji radiowej przy wykonywaniu prac domowych). Ta grupa kibiców wytwarza lub uzyskuje również unikatowy sposób dostępu do wybranych widowisk, wybierając kilka rodzajów transmisji (np. słuchając przebiegu zmagania w radiu i patrząc na zmieniające się zapisy tekstowe w internecie lub wyłączając w telewizorze fonie i słuchając przekazu radiowego). Funkcja poboczna polega zatem na możliwości stwierdzenia opóźnienia jednego rodzaju transmisji „na żywo” wobec drugiego. Osoby oglądające relacje z zawodów sportowych pełnią funkcję „demaskatorską” wobec zafałszowania obrazu telewizyjnego bądź przekazu sygnału przez internet.

11. Celebryci i oficjele

Obecność celebrytów na zawodach sportowych wywodzi się z czasów rzymskich, gdy Igrzyska organizowane były przez lub dla cezara, konsula, dowódcy wojskowego bądź grupy osób publicznych. Obecność celebrytów na zawodach sportowych w czasach współczesnych występuje tak długo, jak same zawody sportowe, lecz przez dłuższy czas nie była dostrzegana. Nie istniały bowiem żadne specjalne sektory stadionu, przeznaczone dla osób o wysokim prestiżu czy rozpoznawalności społecznej. Jako zjawisko społeczne obecność celebrytów, nie związanych z władzą publiczną, zaznaczyła się na przełomie lat 80. i 90. XX wieku i miała związek z rosnącym znaczeniem prasy bulwarowej. Sam fakt pobytu był bowiem odnotowywany jako forma aktywności społecznej, zainteresowania daną dyscypliną sportu czy kibicowania konkretnej drużynie. Pojawiły się nawet drużyny skupiające konkretne rodzaje kibiców, chociażby piłkarska Chelsea Londyn, zbierająca na stadionach wielkomięjskich artystów (Pol 2007, s. 115). Celebryci uczestniczą w zawodach sportowych w roli widzów (nie pełniąc innych ról ponad wyznaczone pozostałym kibicom). Niekiedy uświetniają swoją obecnością zawody sportowe, dodając im prestiżu, przyczyniając się do zwiększonego zainteresowania pikników bywaniem na obiekcie sportowym. W niektórych

sytuacjach organizatorzy wykorzystują popularność celebryty, dając możliwość kibicom skorzystania z jego obecności, swobodnej rozmowy, pozowania do zdjęcia czy uzyskania autografu.

Oficjele wyznaczają rangę zawodów sportowych, pokazują znaczenie w hierarchii lokalnych działaczy sportowych, kontrolują prawidłowość przebiegu i organizacji zawodów od strony zgodności z normami narzuconymi przez związek i/lub federację sportową/Komitet Olimpijski.

12. Bukmacherzy i gracze

Sport wykreował niespotykaną dotąd możliwość zarabiania pieniędzy, wynikającą z samego faktu odbywania się zawodów sportowych. Można próbować przewidzieć ich wynik, zakładając się z bukmacherem o konkretny rezultat całego spotkania, poszczególnej jego części bądź rezultatu cyklu zawodów. W tym zakresie bukmacherzy starają się opracowywać takie warianty kombinacji zakładów, by jak najmniej stracić przy najbardziej prawdopodobnym wyniku danych zawodów. W ten sposób ułatwiają również dziennikarzom możliwość wskazania faworyta wielkiej imprezy sportowej oraz nakierowują kibiców na uznanie konkretnego wyniku za bardzo możliwy do zaistnienia. Jest to działalność wysokodochodowa, rozwijająca się w tempie szybszym niż zainteresowanie poszczególnymi dyscyplinami sportu, możliwymi do obstawienia. Gracze również czerpią dochód z wygranych zakładów, starając się grać okazjonalnie lub ciągle, wypracowując własne systemy gry lub korzystając z już wypracowanych. Pozwala im to zaspokajać potrzebę prestiżu w przypadku rywalizacji z innymi kibicami o wysokość wygranej w poszczególnych cyklach obstawiania wyników.

13. Trudni do skategoryzowania uczestnicy wydarzeń sportowych

Widzem jest również zawodnik siedzący na ławce rezerwowych lub na trybunach. W niektórych dyscyplinach sportu (futbol amerykański) jedna z osób funkcjonalnych obserwuje zmagania z wysokości trybun, by podczas przerwy podzielić się spostrzeżeniami z managementem drużyny, sugerując zachowanie lub zmianę dotychczasowej taktyki. Dziennikarze pełnią nierzadko, w oczach widzów, rolę sędziów, ekspertów lub tłumaczy przebiegu zdarzeń oraz rolę oceniającą wobec prawidłowości przebiegu zdarzeń. Odpowiedzialni są także za kreowanie emocji wynikających ze sposobu przekazu wydarzeń przez siebie relacjonowanych. Ze względu na zróżnicowanie wewnętrzne poszczególnych kategorii uczestnictwa nie można jednoznacznie stwierdzić czynników nasilania występujących cech ani bodźców motywujących do uczestnictwa w sporcie, ale można to zauważyć, opisując konkretną kategorię uczestników.

Literatura

- DOKTÓR K. (2005), *Zarys socjologii zarządzania sportem*, Warszawa.
- FISCHER W., KOHLI M. (1987), *Biographieforschung*, [in:] Voges W. (Hrsg.) *Methoden der Biographie-und Lebenslaufforschung*.
- OPLADEN LOZANO R. (2008), *Moje miejsce*, Warszawa.
- LUBAŃSKI W., SŁOWIŃSKI P. (2008), *Włodzimierz Lubański, legenda polskiego futbolu*, Katowice.
- OSTROWSKI A. (2004), *Telewizyjna transmisja sportowa, czyli największy teatr świata*, Wrocław.
- PLATINI M. (1990), *Moje życie jak mecz*, Szczecin.
- POL M. (2007), *Chelsea*. Seria „Słynne Kluby Piłkarskie”, Poznań.
- PRESS L. (1961), *Atrakcje dla bogów i ludzi*, Warszawa.
- RYBA B. (2004), *Podstawy organizacji i zarządzania instytucjami sportowo-rekreacyjnymi*, Warszawa.
- SAHAJ T. (2007), *Psychospołeczne aspekty agresywnych zachowań chuliganów futbolowych*, [w:] *Sport a agresja*, red. Z. Dziubiński, Warszawa.
- SZCZEPAŃSKI J. (1963), *Elementarne pojęcia socjologii*, Warszawa.
- WAŚKOWSKI Z. (2007), *Uwarunkowania i sposoby wdrażania orientacji marketingowej w klubach sportowych*, Poznań.
- ZAWADZKI A. (2004), *Dlaczego ludzie chodzą na mecze, czyli o religijnych aspektach piłki nożnej*, [w:] *Marketing sportowy – teoria i praktyka*, red. H. Mruk, Poznań.
- ZIELENIEWSKI J. (1969), *Organizacja i zarządzanie*, Warszawa.

Fabian Hajduk

FUNCTIONS OF SPORT. SELECTED PROBLEMS

Abstract

Along with changes in the role of sport in a society, its functions strengthen, weaken or disappear. A renewal of the ancient idea of competition in sport in the realities of the nineteenth and twentieth centuries revealed the incompatibility of its objectives and generated the need to develop the new ones. The improvement of economic conditions of life and implementation of the need for innovation in sport changed sport competitions into spectacles of high public interest. Sport shows made it possible to separate the functions in the division into categories of participation. Other divisions of functions highlight the richness of the subject of interdisciplinary research on sport.